

ДЕЯКІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ СОЦІАЛЬНОГО ПЛАНУВАННЯ

Принципи соціально-економічного планування повинні бути узагальненим відображенням системи економічних і соціологічних законів, які діють у сфері суспільного виробництва, постулюючи їх застосування як на методологічному, так і методичному й організаційному рівнях. У змістовому плані необхідно перш за все опиратися на марксистсько-ленінську теоретичну спадщину.

Тепер, коли планування набуває все більшої соціальної орієнтації, актуально звучить фундаментальне положення К. Маркса про комуністичну формацію, основним принципом якої є повний і вільний розвиток кожного індивідуума [1, т. 23, с. 562]. Виходячи з цього, головним принципом планування й управління в розвинутому соціалістичному суспільстві є їх гуманістична цілеспрямованість [8, с. 9]. Це постулює в плановій діяльності вимоги основного економічного закону соціалізму, який відображає загальну соціальну установку дії всієї системи економічних законів.

До принципів соціально-економічного планування необхідно підходити з позицій системи. Основою всієї планової діяльності вважатимемо її гуманістичну цілеспрямованість. Принцип демократичного централізму включає спосіб здійснення, організації планування. На умови, обставини проходження планової діяльності вказує комплекс принципів: партійності, об'єктивності, науковості, цілісності, ресурсного забезпечення. Форми здійснення планової діяльності виражаються принципами основної ланки, неперервності, зворотного зв'язку. Активізують процес розробки та виконання плану принципи матеріальної зацікавленості й соціалістичного змагання.

В. І. Ленін глибоко і всебічно виразив суть демократичного централізму: «Єдність в основному, в корінному, в істотному не порушується, а забезпечується (*різноманітністю* в подробицях, в місцевих особливостях, в прийомах *підходу* до справи, в *способах* здійснення контролю...» [3, т. 35, с. 196]. Такий підхід вимагає широкої участі трудящих у справах свого підприємства, «...не тільки в обговоренні загальних правил, постанов і законів, не тільки в контролі за їх виконанням, але й безпосередньо в їх виконанні»... [4, т. 36, с. 148]. У цьому яскраво проявляється дія соціологічного закону про зростання ролі народних мас в історії.

На етапі розвинутого соціалізму дія принципу демократичного централізму поглиблюється. Саме розширення прав об'єднань і підприємств зумовило планування соціального розвитку виробничих колективів. Цей принцип служить основою поєднання територіального та галузевого соціально-економічного планування, ув'язує загальні напрями соціального розвитку країни з соціаль-

ними завданнями об'єднань і підприємств. Тут проявляється, матеріалізується діалектичний принцип єдності загального, особливого й одиничного. І, по суті, через механізм принципу демократичного централізму відбувається поєднання інтересів суспільства, колективу й особи. У соціальному плануванні роль суб'єктивного фактора величезна, оскільки за допомогою такого планування формуються та задовольняються насущні потреби трудящих. План соціального розвитку дійовий, коли в ньому втілені реальні інтереси і потреби працівників, найкращим чином поєднані вимоги адміністрації і громадських організацій. Цьому сприяє прийнятий Закон СРСР «Про трудові колективи і підвищення їх ролі в управлінні підприємствами, установами, організаціями».

В. І. Ленін підкреслював, для того щоб принцип демократичного централізму реалізовувався на практиці, необхідно встановити єдиноначальність, персональну відповідальність за виконавські функції, дисциплінованість і добровільність [4, т. 36, с. 147]. У цьому проявляється організаційний механізм демократичного централізму. І, нарешті, цей принцип вимагає директивності й адресності плану соціально-економічного розвитку колективу підприємств.

Принципи умов здійснення планування. Принцип партійності потребує врахування та реалізації в плануванні положень економічної і соціальної політики КПРС, оскільки в ній глибоко і всебічно відтворені закономірності суспільного розвитку, виходячи з інтересів радянського суспільства в цілому. Партійна організація в об'єднанні, на підприємстві координує і керує діяльністю по соціальному плануванню. Принцип партійності тісно поєднаний з принципом об'єктивності, який вимагає, щоб весь комплекс стадій, циклів соціального планування базувався на системі об'єктивних економічних і соціальних законів. Не знаючи об'єктивних законів розвитку об'єкта, суб'єкт управління не зможе комплексно вирішувати існуючі протиріччя об'єкта, будувати адекватну цьому організаційну систему планування. Його суть узгоджується з вимогою В. І. Леніна «...виставляти своїм лозунгом *ціль*, а не кусочок...» [2, т. 2, с. 352]. Принцип цілісності передбачає системність, комплексність, координацію та субординацію у вивченні соціальних й економічних явищ і процесів, що відбуваються на підприємстві. У застосуванні його до соціального планування необхідно враховувати всі сторони діяльності людини: соціальну й економічну, виробничу та позавиробничу.

Принцип науковості вимагає використання в соціальному плануванні найновіших досягнень науки, які дають змогу ефективно здійснювати випереджаюче відображення сукупності соціально-економічних процесів, що відбуваються в об'єднанні, на підприємстві. Перш за все це наукові методи проведення спостережень: соціальне спостереження, анкетні опити, інтерв'ювання, соціальний експеримент; методи аналізу (обробки) даних: екстраполяція по елементарних функціях, авторегресійні моделі, парні та множинні кореляції, багатфакторні моделі, екстраполяція факторів;

способи прогнозування: експертний опит, ситуаційний аналіз, побудова сценарію майбутнього і «дерева цілей». Всі ці способи повинні стати інструментами визначення мети та завдань соціального плану. При цьому необхідно враховувати вимогу «правильного співвідношення операційно-інструментальних і теоретико-пізнавальних моментів» [7, с. 137].

Принцип ресурсної забезпеченості вимагає створення сприятливих фінансових, матеріальних умов для здійснення заходів соціального планування, передбачає певну раціональність, ефективність розподілу фондів матеріального заохочення та соціально-культурних заходів і житлового будівництва.

Принципи форм здійснення планування соціального розвитку колективу підприємства. Принцип основної ланки дає змогу серед різноманітності завдань планування знайти головні, що запобігає розпиленню ресурсів, забезпечує цілеспрямованість планової діяльності. В. І. Ленін писав, що принцип основної ланки полягає в тому, щоб своєчасно зважити і знати, де зосередити головні сили і увагу [5, т. 40, с. 83]. Цей принцип деталізує принцип гуманістичної цілеспрямованості на ряд завдань — засобів реалізації глобальної мети. Принцип неперервності перш за все треба розуміти як поєднання довгострокового, перспективного та поточного, оперативного планування, тобто, щоб у кожний момент планової діяльності відбувалося поєднання сучасного і майбутнього. Неперервність передбачає врахування всіх змінених умов, факторів, вимагає, щоб планування не замикалось тільки на розробці плану, а органічно продовжувалось у його виконанні. В. І. Ленін вказував, що план повинен поліпшуватись, розроблятися, удосконалюватись і видозмінюватись [6, т. 42, с. 150]. З даним принципом взаємодіє принцип зворотного зв'язку, який вимагає постійного збору й аналізу інформації про стан об'єкта і внесення коректив у планову діяльність. Особливо ефективно застосування цього принципу при плануванні соціальних процесів, які стохастичніші, ніж економічні. Принцип зворотного зв'язку надає гнучкості соціальному плануванню.

Матеріальна зацікавленість, стимулювання та соціалістичне змагання — дві взаємодоповнюючі організаційні форми здійснення соціального планування на підприємстві, що активізують як учасників виробничого процесу, так і всі стадії планової діяльності. Тепер необхідно включати в соціалістичні зобов'язання більше показників, які б націлювали виробничий колектив на мобілізацію соціальних резервів підвищення продуктивності праці.

Запропонована нами система принципів соціального планування невичерпна, оскільки з часом виявляються нові принципи й удосконалюються існуючі. Застосування такої класифікації принципів послужить джерелом підвищення цілісності, динамізму й ефективності планування соціального розвитку колективу підприємства.

Список літератури: 1. Маркс К. Капітал. Т. 1. — Маркс К., Енгельс Ф. Твори, т. 23, с. 848. 2. Ленін В. І. Останнє слово «Іскрівської тактики» або по-

тішні вибори, як нові спонукальні мотиви для повстання. — Повне збір. творів, т. 2, с. 337—353. 3. *Ленін В. І.* Як організувати змагання? — Повне збір. творів, т. 35, с. 189—198. 4. *Ленін В. І.* Варіант статті «Чергові завдання Радянської влади». — Повне збір. творів, т. 36, с. 121—154. 5. *Ленін В. І.* Промова на нараді голів губернських і повітових виконкомів 1 лютого 1920 р. — Повне збір. творів, т. 40, с. 83—84. 6. *Ленін В. І.* VIII Всеросійський з'їзд Рад. Доповідь Всеросійського Центрального Виконавчого Комітету і Ради Народних Комісарів про зовнішню і внутрішню політику 22 грудня. — Повне збір. творів, т. 42, с. 122—154. 7. *Гендін А. М.* Социальное познание как основа планирования общественных процессов. — Социальное познание и социальное управление. К.: Наук. думка, 1979, с. 132—165. 8. *Куценко В. И.* Планомерность как форма и способ развития социалистического общества. — Вопросы философии, 1982, № 6, с. 3—15.

Methodological principles of social planning as a means of raising economic efficiency analysed in this paper.

Planning principles of social development are given as a system which includes principles of trend, mode, conditions as well as principles which make more active planning possible.

Стаття надійшла до редколегії 02. 03. 84